

تشکل های صنفی- سیاسی زنان در تاریخ معاصر تا سال 1357

امیر طیرانی

تشکل های "سعادت نسوان" در رشت، "انجمن نسوان وطن" در تهران و قزوین و "مجمع انقلاب زنان" در شیراز تشکیل شد، که این جریان ها به صورت عمده فعالیت های سیاسی، فرهنگی و آموزشی داشتند

نشست ماهانه انجمن زنان پژوهشگر تاریخ با موضوع "تشکل های صنفی- سیاسی زنان در تاریخ: به گزارش مهرخانه معاصر تا سال 1357" عصر چهارشنبه در ساختمان روزنامه اطلاعات برگزار شد. در این نشست بهروز طیرانی مسئول آرشیو روزنامه اطلاعات به بررسی تشکل های صنفی سیاسی زنان در تاریخ معاصر پرداخت و گفت: نقش زنان در تاریخ پررنگ بوده اما در جستجوهای ما اثر قابل توجهی پیدا نشده و بیشتر به بحث مشارکت زنان در واقعه تنباکو و ماجرای قحطی نان اشاره شده است

وی افزود: 130 سال پیش زنان توانستند کالسکه کامران میرزا را متوقف کنند و در مقابل کاخ شاه تجمع نمایند، اما این مساله در تحقیقات و پژوهش ها دیده نمی شود. یا مثلاً در جریان انقلاب مشروطه زنان نقش بسیاری داشتند که نادیده گرفته شده است

طیرانی گفت: اولین بحث حضور زنان در صحنه های اجتماعی- سیاسی، واقعه قحطی نان و تحریم تنباکو است که به حق دخالت زنان در این مساله تأثیرات فراوانی داشته است

مسئول آرشیو روزنامه اطلاعات با بیان اینکه تا قبل از شروع تحولات مشروطیت هیچ تشکل زنانه ای وجود نداشت، گفت: در دوره انقلاب مشروطه بحث حضور زنان در صحنه و ایجاد انجمن های ویژه زنان به وقوع پیوست. انجمن هایی نظیر "نسوان"، "اتحادیه نسوان"، "همت خواتین" و... از جمله این انجمن ها بودند که البته با شروع دوره استبداد صغیر فعالیت تعداد زیادی از این انجمن ها متوقف شد و رویکرد بقیه انجمن ها از سمت و سوی سیاسی به فرهنگی سوق داده شد و ادامه داد: در دهه دوم تشکل ها شاهد تشکیل تشکل های "سعادت نسوان" در رشت، "انجمن نسوان وطن" در تهران و قزوین و "مجمع انقلاب زنان" در شیراز بودیم، که این جریان ها به صورت عمده فعالیت های سیاسی، فرهنگی و آموزشی داشتند. مثلاً مرام نامه پیک سعادت رشت بر پایه حقوق سیاسی زنان استوار بود و مدرسه پیک سعادت را در همین راستا افتتاح کردند. البته برگزاری جشن 8 مارس در ایران برای نخستین بار توسط این انجمن انجام گرفت. جمعیت نسوان وطن خواه در تهران نیز در زمان رضاخان منحل شده و دو تن از اعضای آن به 4 سال زندان محکوم شدند

طیرانی به فعالیت های جمعیت نسوان وطن خواه اشاره کرد و گفت: رفع حجاب، پوشیدن لباس های وطنی و جلوگیری از استفاده از زیورآلات برای زنان از جمله فعالیت های این انجمن بود. بعدها نشریه "جهان زنان" این انجمن به "لسان زنان" تغییر نام داد. نمایش "دختر قربانی" در سال 1304 نیز با موضوع 8 مارس توسط این انجمن به اجرا درآمد که 600 نفر از این نمایش بازدید کردند. از طرفی زندهخت ایرانی نیز "مجمع انقلاب زنان" را با مجله "دختران ایرانی" به کار امداخت طیرانی گفت: این تشکل ها عمدتاً از سوی حزب کمونیسم ایران تغذیه می شدند و افراد این انجمن ها بعد از روی کار آمدن رضا خان در سال 1308 به شوروی سفر کرده و مدرسه ای با کادر کمونیستی مشغول به تحصیل شدند

وی با بیان اینکه فعالیت دوره دوم از حزب کمونیسم نشأت می گیرد گفت: در این دوران تعدادی از زنان مثل صدیقه دولت آبادی یک سری فعالیت انجام دادند که این انجمن را رضا خان بعد از سرکوب جریان سیاسی در تشکلی به نام "کانون بانوان" ادغام کرد

وی با اشاره به دوره سوم و چهارم تشکل های زنانه گفت: در دوره سوم زنان نقش قابل توجهی نداشتند و در دوره چهارم چند جریان مستقل زنان تشکیل شد؛ "حزب زنان" توسط فاطمه سیاح و "اتحادیه زنان" به همت ایران تیمورتاش شکل گرفت که در مدرسه دارالفنون تشکیل شد. سوادآموزی، فعالیت در کارگاه جوراب بافی و کمک به زنان زندانی از جمله فعالیت های زنان در این دوره بود

مسئول آرشیو روزنامه اطلاعات به فعالیت زنان در برخی شهرستان ها اشاره کرد و گفت: "سازمان زنان" در آذربایجان در جریان فرقه دموکرات آذربایجان ایجاد شده و "حزب زنان" در سال 1324 در اردبیل و بهبهان شعبه هایی را ایجاد کرد که این حزب پس از چندی به "شورای عالی زنان" تغییر نام داد. پس از آن حزب توده زنان تشکیل شد که 500 نفر زن به عضویت آن درآمدند

طیرانی با بیان اینکه با کودتای 28 مرداد، تقریباً فعالیت تشکل های زنان با یک تحول کیفی روبرو شد، گفت: در این دوره تشکیلات حزب توده ماهیت مستقل خود را از دست داد و تشکل های زنان نظیر "اتحادیه زنان" یا "سازمان همکاری زنان"

عملا از يك حركت مستقل به يك زائده دولتي تبديل شد. وي ادامه داد: در دهه 30 "جمعيت راه نو" با فعاليت هاي خيرييه شروع به كار كرد و به تدريج در 9 شهرستان شعبات خود را تاسيس نمود. جمعيت راه نو، تشكلي مستقل بود كه در سال 1345 با سازمان زنان ادغام شد. طيراني در اين دوره از چهار جريان براي فعاليت زنان نام برد و گفت: سازمان ها و جريان هاي دولتي اپوزيسيون، سازمان دموكراتيک حزب توده در خارج از کشور، جذب بانوان در سازمان هاي چريکي و هيئت هاي مذهبي زنانه از جمله اين جريانات هستند كه البته هيئت هاي زنانه با ساخت حسينييه ارشاد شكل گرفت. وي به گفته محمد غزوه در سال 1340 در خصوص عدم استقبال زنان از تشکل هاي زنانه اشاره کرد و گفت: در سال 1340 تشکيلات زنان نتوانستند در توده‌هاي زنان نفوذ کنند، چراکه رهبري تشکيلات زنان انتخابي نبوده و از يك الگوي حزبي تبعيت مي کرد. طيراني در پايان به دلايل عدم شکل گيري تشکل هاي زنان تا سال 1357 اشاره کرد و گفت: مسائل حقوقي و قانوني به عنوان اولين مساله ايست كه باعث عدم شکل گيري تشکل هاي زنان در اين دوره شد. نيز مسائل عرفي- اجتماعي مثل ازدواج زودهنگام و مردسالاري و همچنين مباحث فرهنگي- طبقاتي در اين عدم شکل گيري موثر بودند. وي علت چهارم عدم شکلگيري تشکيلات زنان در اين برهه تاريخي را مسائل اقتصادي دانست و گفت: عدم استقلال مالي زنان باعث مي شود آنان جذب احزاب نشوند. علاوه بر اين موانع سياسي باعث عدم حضور زنان در اين تشکل ها مي شد. و در آخر در مباحث تئوريک متفکري نبود که در مورد زنان صاحب اندیشه باشد. اين جلسه با بحث و گفتگو به پايان رسيد.